

Πανεπιστήμιο Κρήτης - Τμήμα Επιστήμης Υπολογιστών
Εφαρμοσμένες Στοχαστικές Διαδικασίες - Τελική Εξέταση
Διδάσκων: Π. Τσακαλίδης
7 Ιουνίου 2021 - Διάρκεια: 1.5 Ώρα (+20 λεπτά)

Θέμα 1 - 60 μονάδες.

Θεωρήστε τη Μαρκοβιανή αλυσίδα με τον ακόλουθο πίνακα πιθανοτήτων μετάβασης:

$$P = \begin{bmatrix} 0.5 & 0.5 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0.5 & 0.4 & 0.1 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0.6 & 0.4 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0.2 & 0.4 & 0.2 & 0.2 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0.7 & 0 & 0 & 0.3 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 1 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 1 & 0 \end{bmatrix}.$$

(α) (12 μονάδες) Δώστε το γράφημα αυτής της αλυσίδας. Αναγνωρίστε τις έμμονες (επαναληπτικές) και τις μεταβατικές καταστάσεις. Επίσης, προσδιορίστε τις κλάσεις επικοινωνίας και βρείτε αν και ποιες από αυτές είναι περιοδικές.

(β) (5 μονάδες) Υπολογίστε τη δεσμευμένη πιθανότητα $P(X_{1005} = 3 \mid X_{1002} = 1)$.

(γ) (10 μονάδες) Υπάρχουν οι στατικές πιθανότητες (στατική κατανομή) δεδομένου ότι η διαδικασία αρχίζει στην κατάσταση 1; Εάν ναι, ποιές είναι αυτές;

(δ) (8 μονάδες) Υπάρχουν οι στατικές πιθανότητες (στατική κατανομή) δεδομένου ότι η διαδικασία αρχίζει στην κατάσταση 6; Εάν ναι, ποιές είναι αυτές;

(ε) (5 μονάδες) Υποθέστε ότι η διαδικασία αρχίζει στην κατάσταση 1, αλλά αρχίζουμε να την παρατηρούμε αφού φτάσει στην κατάσταση ισορροπίας (σε βάθος χρόνου). Βρείτε την πιθανότητα ότι η κατάσταση αυξάνεται κατά ένα κατά τη διάρκεια της πρώτης μετάβασης που παρατηρούμε.

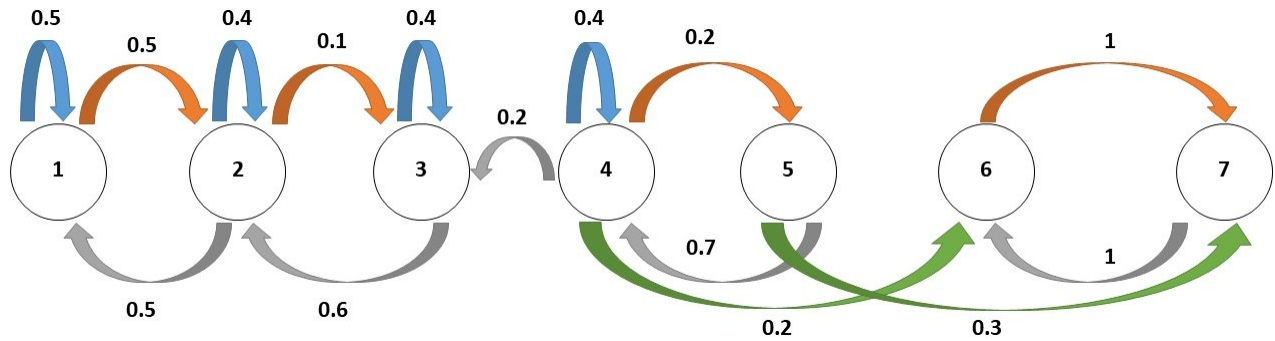
(στ) (20 μονάδες) Υποθέστε ότι η διαδικασία αρχίζει στην κατάσταση 4.

(στ-i) (10 μονάδες) Για κάθε κλάση επικοινωνίας, υπολογίστε την πιθανότητα ότι το σύστημα απορροφάται από την κλάση αυτή.

(στ-ii) (10 μονάδες) Ποιος είναι ο μέσος χρόνος απορροφήσεως του συστήματος;

Λύση

(α) Το γράφημα της αλυσίδας απεικονίζεται στο Σχήμα 1:

Σχήμα 1: Το διάγραμμα καταστάσεων για το Θέμα 1.

Παρατηρούμε ότι οι καταστάσεις 4 και 5 είναι μεταβατικές, και όλες οι υπόλοιπες έμμονες. Υπάρχουν 2 κλάσεις επικοινωνίας:

- Η $\{1, 2, 3\}$, που είναι μη-περιοδική
- Η $\{6, 7\}$, που είναι περιοδική

(β) Υπάρχουν 3 ξεχωριστές διαδρομές (ακολουθίες βημάτων) για να πάω από την κατάσταση 1 στην κατάσταση 3 σε 3 βήματα:

- $1 \rightarrow 1 \rightarrow 2 \rightarrow 3$
- $1 \rightarrow 2 \rightarrow 2 \rightarrow 3$
- $1 \rightarrow 2 \rightarrow 3 \rightarrow 3$

Επομένως, έχουμε:

$$\begin{aligned} P(X_{1005} = 3 \mid X_{1002} = 1) &= p_{11} \cdot p_{12} \cdot p_{23} + p_{12} \cdot p_{22} \cdot p_{23} + p_{12} \cdot p_{23} \cdot p_{33} \\ &= 0.5 \cdot 0.5 \cdot 0.1 + 0.5 \cdot 0.4 \cdot 0.1 + 0.5 \cdot 0.1 \cdot 0.4 \\ &= 0.065 \end{aligned}$$

(γ) Όταν το σύστημα αρχίζει στην κατάσταση 1, μένει μέσα στη μη-περιοδική κλάση $\{1, 2, 3\}$, και επομένως υπάρχουν οι στατικές πιθανότητες. Τις υπολογίζουμε λύνοντας το σύστημα των τοπικών εξισώσεων ισορροπίας, καθώς η κλάση $\{1, 2, 3\}$ αποτελεί μία αλυσίδα γεννήσεως-θανάτου:

$$\begin{cases} \frac{1}{2}\pi_1 = \frac{1}{2}\pi_2 \\ \frac{1}{10}\pi_2 = \frac{6}{10}\pi_3 \end{cases} \Rightarrow \begin{cases} \pi_1 = \pi_2 \\ \pi_2 = 6 \cdot \pi_3 \end{cases}$$

Επίσης, είναι: $\pi_1 + \pi_2 + \pi_3 = 1$. Άρα, τελικά έχουμε:

$$\begin{cases} \pi_1 = \frac{6}{13} \\ \pi_2 = \frac{6}{13} \\ \pi_3 = \frac{1}{13} \end{cases}$$

(δ) Η κλάση $\{6, 7\}$ είναι περιοδική, και επομένως δεν υπάρχουν οι στατικές πιθανότητες.

(ε) Η πιθανότητα ότι η κατάσταση αυξάνεται κατά 1 είναι:

$$\frac{1}{2}\pi_1 + \frac{1}{10}\pi_2 = \frac{1}{2} \cdot \frac{6}{13} + \frac{1}{10} \cdot \frac{6}{13} = \frac{18}{65}$$

(στ) Έστω ότι η διαδικασία αρχίζει στην κατάσταση 4.

(στ-i) Υπολογίζουμε πρώτα τις πιθανότητες απορρόφησης, α_4 και α_5 , του συστήματος από την κλάση $\{1, 2, 3\}$, δεδομένου ότι ξεκινά από τις καταστάσεις 4 και 5 αντίστοιχα:

$$\begin{cases} \alpha_4 = 0.2 \cdot 1 + 0.4 \cdot \alpha_4 + 0.2 \cdot \alpha_5 \\ \alpha_5 = 0.7 \cdot \alpha_4 \end{cases} \Rightarrow \begin{cases} \alpha_4 = \frac{10}{23} \\ \alpha_5 = \frac{7}{23} \end{cases}$$

Επομένως, η πιθανότητα απορρόφησης του συστήματος από την κλάση $\{6, 7\}$ όταν ξεκινά από την 4 είναι: $1 - \alpha_4 = \frac{13}{23}$.

(στ-ii) Οι μέσοι χρόνοι απορροφήσεως του συστήματος είναι:

$$\begin{cases} \mu_4 = 1 + 0.4 \cdot \mu_4 + 0.2 \cdot \mu_5 \\ \mu_5 = 1 + 0.7 \cdot \mu_4 \end{cases}$$

Άρα, τελικά είναι: $\mu_4 = \frac{60}{23}$ και $\mu_5 = \frac{65}{23}$.

Θέμα 1 - 60 μονάδες.

Θεωρήστε τη Μαρκοβιανή αλυσίδα με τον ακόλουθο πίνακα πιθανοτήτων μετάβασης:

$$P = \begin{bmatrix} 0.6 & 0.4 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0.6 & 0.3 & 0.1 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0.7 & 0.3 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0.15 & 0.35 & 0.25 & 0.25 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0.6 & 0 & 0 & 0.4 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 1 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 1 & 0 \end{bmatrix}.$$

(α) (12 μονάδες) Δώστε το γράφημα αυτής της αλυσίδας. Αναγνωρίστε τις έμμονες (επαναληπτικές) και τις μεταβατικές καταστάσεις. Επίσης, προσδιορίστε τις κλάσεις επικοινωνίας και βρείτε αν και ποιες από αυτές είναι περιοδικές.

(β) (5 μονάδες) Υπολογίστε τη δεσμευμένη πιθανότητα $P(X_{1004} = 1 \mid X_{1001} = 3)$.

(γ) (10 μονάδες) Υπάρχουν οι στατικές πιθανότητες (στατική κατανομή) δεδομένου ότι η διαδικασία αρχίζει στην κατάσταση 1; Εάν ναι, ποιές είναι αυτές;

(δ) (8 μονάδες) Υπάρχουν οι στατικές πιθανότητες (στατική κατανομή) δεδομένου ότι η διαδικασία αρχίζει στην κατάσταση 6; Εάν ναι, ποιές είναι αυτές;

(ε) (5 μονάδες) Υποθέστε ότι η διαδικασία αρχίζει στην κατάσταση 1, αλλά αρχίζουμε να την παρατηρούμε αφού φτάσει στην κατάσταση ισορροπίας (σε βάθος χρόνου). Βρείτε την πιθανότητα ότι η κατάσταση αυξάνεται κατά ένα κατά τη διάρκεια της πρώτης μετάβασης που παρατηρούμε.

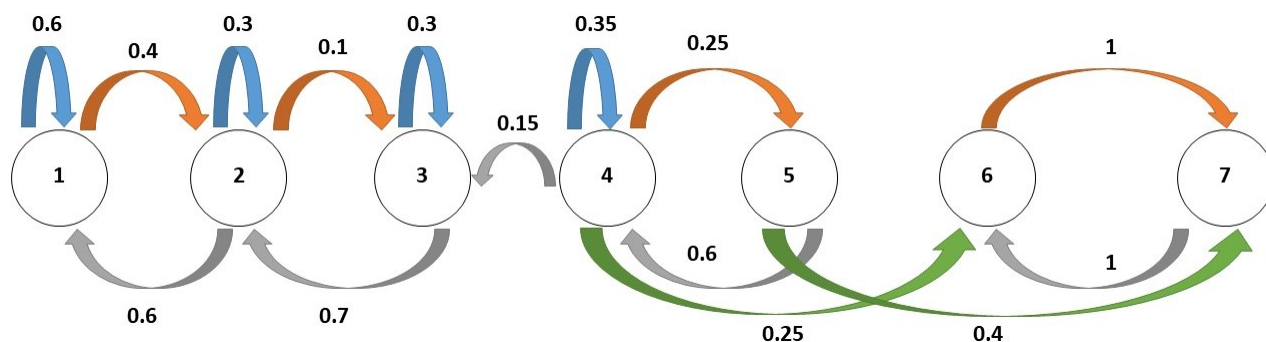
(στ) (20 μονάδες) Υποθέστε ότι η διαδικασία αρχίζει στην κατάσταση 4.

(στ-i) (10 μονάδες) Για κάθε κλάση επικοινωνίας, υπολογίστε την πιθανότητα ότι το σύστημα απορροφάται από την κλάση αυτή.

(στ-ii) (10 μονάδες) Ποιος είναι ο μέσος χρόνος απορροφήσεως του συστήματος;

Λύση

(α) Το γράφημα της αλυσίδας απεικονίζεται στο Σχήμα 2:

Σχήμα 2: Το διάγραμμα καταστάσεων για το Θέμα 1.

Παρατηρούμε ότι οι καταστάσεις 4 και 5 είναι μεταβατικές, και όλες οι υπόλοιπες έμμονες. Υπάρχουν 2 κλάσεις επικοινωνίας:

- Η $\{1, 2, 3\}$, που είναι μη-περιοδική
- Η $\{6, 7\}$, που είναι περιοδική

(β) Υπάρχουν 3 ξεχωριστές διαδρομές (ακολουθίες βημάτων) για να πάω από την κατάσταση 3 στην κατάσταση 1 σε 3 βήματα:

- $3 \rightarrow 3 \rightarrow 2 \rightarrow 1$
- $3 \rightarrow 2 \rightarrow 2 \rightarrow 1$
- $3 \rightarrow 2 \rightarrow 1 \rightarrow 1$

Επομένως, έχουμε:

$$\begin{aligned} P(X_{1004} = 1 \mid X_{1001} = 3) &= p_{32} \cdot p_{21} \cdot p_{11} + p_{32} \cdot p_{22} \cdot p_{21} + p_{33} \cdot p_{32} \cdot p_{21} \\ &= 0.7 \cdot 0.6 \cdot 0.6 + 0.7 \cdot 0.3 \cdot 0.6 + 0.3 \cdot 0.7 \cdot 0.6 \\ &= 0.504 \end{aligned}$$

(γ) Όταν το σύστημα αρχίζει στην κατάσταση 1, μένει μέσα στη μη-περιοδική κλάση $\{1, 2, 3\}$, και επομένως υπάρχουν οι στατικές πιθανότητες. Τις υπολογίζουμε λύνοντας το σύστημα των τοπικών εξισώσεων ισορροπίας, καθώς η κλάση $\{1, 2, 3\}$ αποτελεί μία αλυσίδα γεννήσεως-θανάτου:

$$\begin{cases} \frac{4}{10}\pi_1 = \frac{6}{10}\pi_2 \\ \frac{7}{10}\pi_3 = \frac{1}{10}\pi_2 \end{cases} \Rightarrow \begin{cases} \pi_1 = \frac{3}{2} \cdot \pi_2 \\ \pi_3 = \frac{1}{7} \cdot \pi_2 \end{cases}$$

Επίσης, είναι: $\pi_1 + \pi_2 + \pi_3 = 1$. Άρα, τελικά έχουμε:

$$\begin{cases} \pi_1 = \frac{21}{37} \\ \pi_2 = \frac{14}{37} \\ \pi_3 = \frac{2}{37} \end{cases}$$

(δ) Η κλάση $\{6, 7\}$ είναι περιοδική, και επομένως δεν υπάρχουν οι στατικές πιθανότητες.

(ε) Η πιθανότητα ότι η κατάσταση αυξάνεται κατά 1 είναι:

$$\frac{4}{10}\pi_1 + \frac{1}{10}\pi_2 = \frac{4}{10} \cdot \frac{21}{37} + \frac{1}{10} \cdot \frac{14}{37} = \frac{49}{185}$$

(στ) Έστω ότι η διαδικασία αρχίζει στην κατάσταση 4.

(στ-i) Υπολογίζουμε πρώτα τις πιθανότητες απορρόφησης, α_4 και α_5 , του συστήματος από την κλάση $\{1, 2, 3\}$, δεδομένου ότι ξεκινά από τις καταστάσεις 4 και 5 αντίστοιχα:

$$\begin{cases} \alpha_4 = 0.15 \cdot 1 + 0.35 \cdot \alpha_4 + 0.25 \cdot \alpha_5 \\ \alpha_5 = 0.6 \cdot \alpha_4 \end{cases} \Rightarrow \begin{cases} \alpha_4 = \frac{3}{10} \\ \alpha_5 = \frac{9}{50} \end{cases}$$

Επομένως, η πιθανότητα απορρόφησης του συστήματος από την κλάση $\{6, 7\}$ όταν ξεκινά από την 4 είναι: $1 - \alpha_4 = \frac{7}{10}$.

(στ-ii) Οι μέσοι χρόνοι απορροφήσεως του συστήματος είναι:

$$\begin{cases} \mu_4 = 1 + 0.35 \cdot \mu_4 + 0.25 \cdot \mu_5 \\ \mu_5 = 1 + 0.6 \cdot \mu_4 \end{cases}$$

Άρα, τελικά είναι: $\mu_4 = \frac{5}{2}$ και $\mu_5 = \frac{5}{2}$.

Θέμα 1 - 60 μονάδες.

Θεωρήστε τη Μαρκοβιανή αλυσίδα με τον ακόλουθο πίνακα πιθανοτήτων μετάβασης:

$$P = \begin{bmatrix} 0.4 & 0.6 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0.4 & 0.2 & 0.4 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0.5 & 0.5 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0.1 & 0.2 & 0.3 & 0.4 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0.5 & 0 & 0 & 0.5 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 1 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 1 & 0 \end{bmatrix}.$$

(α) (12 μονάδες) Δώστε το γράφημα αυτής της αλυσίδας. Αναγνωρίστε τις έμμονες (επαναληπτικές) και τις μεταβατικές καταστάσεις. Επίσης, προσδιορίστε τις κλάσεις επικοινωνίας και βρείτε αν και ποιες από αυτές είναι περιοδικές.

(β) (5 μονάδες) Υπολογίστε τη δεσμευμένη πιθανότητα $P(X_{1003} = 3 \mid X_{1000} = 2)$.

(γ) (10 μονάδες) Υπάρχουν οι στατικές πιθανότητες (στατική κατανομή) δεδομένου ότι η διαδικασία αρχίζει στην κατάσταση 1; Εάν ναι, ποιές είναι αυτές;

(δ) (8 μονάδες) Υπάρχουν οι στατικές πιθανότητες (στατική κατανομή) δεδομένου ότι η διαδικασία αρχίζει στην κατάσταση 6; Εάν ναι, ποιές είναι αυτές;

(ε) (5 μονάδες) Υποθέστε ότι η διαδικασία αρχίζει στην κατάσταση 1, αλλά αρχίζουμε να την παρατηρούμε αφού φτάσει στην κατάσταση ισορροπίας (σε βάθος χρόνου). Βρείτε την πιθανότητα ότι η κατάσταση αυξάνεται κατά ένα κατά τη διάρκεια της πρώτης μετάβασης που παρατηρούμε.

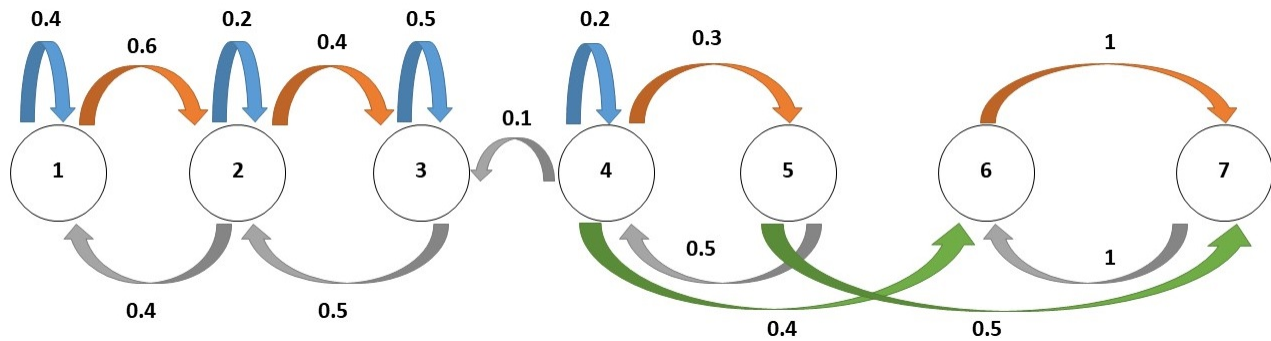
(στ) (20 μονάδες) Υποθέστε ότι η διαδικασία αρχίζει στην κατάσταση 4.

(στ-i) (10 μονάδες) Για κάθε κλάση επικοινωνίας, υπολογίστε την πιθανότητα ότι το σύστημα απορροφάται από την κλάση αυτή.

(στ-ii) (10 μονάδες) Ποιος είναι ο μέσος χρόνος απορροφήσεως του συστήματος;

Λύση

(α) Το γράφημα της αλυσίδας απεικονίζεται στο Σχήμα 3:

Σχήμα 3: Το διάγραμμα καταστάσεων για το Θέμα 1.

Παρατηρούμε ότι οι καταστάσεις 4 και 5 είναι μεταβατικές, και όλες οι υπόλοιπες έμμονες. Υπάρχουν 2 κλάσεις επικοινωνίας:

- Η $\{1, 2, 3\}$, που είναι μη-περιοδική
- Η $\{6, 7\}$, που είναι περιοδική

(β) Υπάρχουν 5 ξεχωριστές διαδρομές (ακολουθίες βημάτων) για να πάω από την κατάσταση 2 στην κατάσταση 3 σε 3 βήματα:

- $2 \rightarrow 1 \rightarrow 2 \rightarrow 3$
- $2 \rightarrow 2 \rightarrow 2 \rightarrow 3$
- $2 \rightarrow 3 \rightarrow 2 \rightarrow 3$
- $2 \rightarrow 2 \rightarrow 3 \rightarrow 3$
- $2 \rightarrow 3 \rightarrow 3 \rightarrow 3$

Επομένως, έχουμε:

$$\begin{aligned} P(X_{1003} = 3 \mid X_{1000} = 2) &= p_{21} \cdot p_{12} \cdot p_{23} + p_{22} \cdot p_{22} \cdot p_{23} + p_{23} \cdot p_{32} \cdot p_{23} + p_{22} \cdot p_{23} \cdot p_{33} + p_{23} \cdot p_{33} \cdot p_{33} \\ &= 0.4 \cdot 0.6 \cdot 0.4 + 0.2 \cdot 0.2 \cdot 0.4 + 0.4 \cdot 0.5 \cdot 0.4 + 0.2 \cdot 0.4 \cdot 0.5 + 0.4 \cdot 0.5 \cdot 0.5 \\ &= 0.332 \end{aligned}$$

(γ) Όταν το σύστημα αρχίζει στην κατάσταση 1, μένει μέσα στη μη-περιοδική κλάση $\{1, 2, 3\}$, και επομένως υπάρχουν οι στατικές πιθανότητες. Τις υπολογίζουμε λύνοντας το σύστημα των τοπικών εξισώσεων ισορροπίας, καθώς η κλάση $\{1, 2, 3\}$ αποτελεί μία αλυσίδα γεννήσεως-θανάτου:

$$\begin{cases} \frac{6}{10}\pi_1 = \frac{4}{10}\pi_2 \\ \frac{5}{10}\pi_3 = \frac{4}{10}\pi_2 \end{cases} \Rightarrow \begin{cases} \pi_1 = \frac{4}{6} \cdot \pi_2 \\ \pi_3 = \frac{4}{5} \cdot \pi_2 \end{cases}$$

Επίσης, είναι: $\pi_1 + \pi_2 + \pi_3 = 1$. Άρα, τελικά έχουμε:

$$\begin{cases} \pi_1 = \frac{10}{37} \\ \pi_2 = \frac{15}{37} \\ \pi_3 = \frac{12}{37} \end{cases}$$

(δ) Η κλάση $\{6, 7\}$ είναι περιοδική, και επομένως δεν υπάρχουν οι στατικές πιθανότητες.

(ε) Η πιθανότητα ότι η κατάσταση αυξάνεται κατά 1 είναι:

$$\frac{6}{10}\pi_1 + \frac{4}{10}\pi_2 = \frac{6}{10} \cdot \frac{10}{37} + \frac{4}{10} \cdot \frac{15}{37} = \frac{105}{370}$$

(στ) Έστω ότι η διαδικασία αρχίζει στην κατάσταση 4.

(στ-i) Υπολογίζουμε πρώτα τις πιθανότητες απορρόφησης, α_4 και α_5 , του συστήματος από την κλάση $\{6, 7\}$, δεδομένου ότι ξεκινά από τις καταστάσεις 4 και 5 αντίστοιχα:

$$\begin{cases} \alpha_4 = 0.2 \cdot \alpha_4 + 0.3 \cdot \alpha_5 + 0.4 \cdot 1 \\ \alpha_5 = 0.5 \cdot \alpha_4 + 0.5 \cdot 1 \end{cases} \Rightarrow \begin{cases} \alpha_4 = \frac{11}{13} \\ \alpha_5 = \frac{12}{13} \end{cases}$$

Επομένως, η πιθανότητα απορρόφησης του συστήματος από την κλάση $\{1, 2, 3\}$ όταν ξεκινά από την 4 είναι: $1 - \alpha_4 = \frac{2}{13}$.

(στ-ii) Οι μέσοι χρόνοι απορροφήσεως του συστήματος είναι:

$$\begin{cases} \mu_4 = 1 + 0.2 \cdot \mu_4 + 0.3 \cdot \mu_5 \\ \mu_5 = 1 + 0.5 \cdot \mu_4 \end{cases}$$

Άρα, τελικά είναι: $\mu_4 = 2$ και $\mu_5 = 2$.

Θέμα 2 - 40 μονάδες.

Ένα δίκαιο **πεντάεδρο** ζάρι ρίχνεται διαδοχικά έως ότου να έχουν εμφανιστεί όλες οι πλευρές τουλάχιστον μία φορά η καθεμιά. Σκοπός μας είναι να ορίσουμε την κατάλληλη Μαρκοβιανή αλυσίδα από την οποία να υπολογίσουμε τον αναμενόμενο αριθμό ρίψεων έως ότου εμφανιστούν όλες οι πλευρές.

(α) (20 μονάδες) Ορίζουμε την κατάσταση του συστήματος ως εξής. Η κατάσταση, X_n , τη χρονική στιγμή n ισούται με το πλήθος των *διαφορετικών* πλευρών που έχουν εμφανιστεί στις n πρώτες ρίψεις. Ορίστε το χώρο των καταστάσεων S , υπολογίστε τις πιθανότητες μετάβασης απλού βήματος και δώστε το γράφημα αυτής της αλυσίδας. Αναγνωρίστε τις έμμονες (επαναληπτικές) και τις μεταβατικές καταστάσεις.

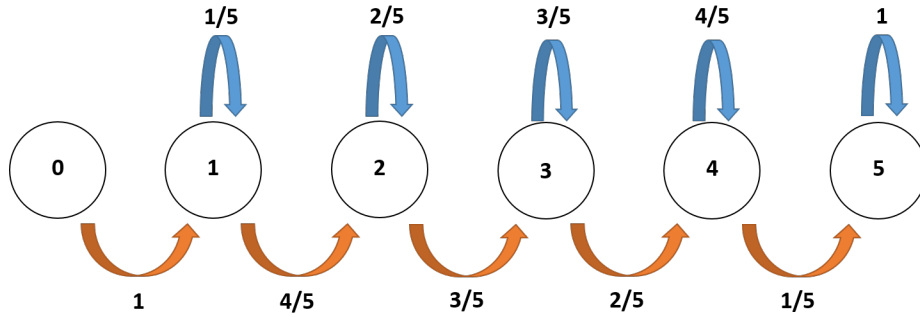
(β) (20 μονάδες) Υπολογίστε τον αναμενόμενο χρόνο απορροφήσεως του συστήματος όταν ξεκινά από την κατάσταση 0. Ποιος ο αναμενόμενος αριθμός ρίψεων έως ότου εμφανιστούν όλες οι πλευρές;

Λύση

(α) Έστω X_n ο αριθμός των διαφορετικών ενδείξεων που έχουν εμφανιστεί στις n πρώτες ρίψεις. Η $\{X_n, n = 0, 1, 2, \dots\}$ είναι Μαρκοβιανή αλυσίδα με χώρο καταστάσεων $S = \{1, 2, \dots, 5\}$, αρχική κατάσταση $X = 0$ και πιθανότητες μετάβασης p_{ij} που υπολογίζονται ως εξής:

Αν $X_n = i$, δηλαδή έχουν εμφανιστεί ήδη i διαφορετικές ενδείξεις, τότε αν η $(n + 1)$ -ρίψη είναι μία από τις i (με πιθανότητα $i/5$), η νέα κατάσταση θα είναι επίσης $X_{n+1} = i$, ενώ αν η $(n + 1)$ -ρίψη είναι μία από τις $5 - i$ που δεν έχουν εμφανιστεί, η νέα κατάσταση θα είναι η $X_{n+1} = i + 1$. Επομένως:

$$p_{ij} = \begin{cases} \frac{i}{5}, & j = i \\ 1 - \frac{i}{5}, & j = i + 1, \quad j \leq 5 \end{cases}$$

Σχήμα 4: Το διάγραμμα καταστάσεων για το Θέμα 2.

Η διαδικασία έχει απορροφητική κατάσταση την 5, ενώ οι 1, ..., 4 είναι παροδικές.

(β) Θέλουμε να υπολογίσουμε το μέσο χρόνο απορρόφησης του συστήματος από την κατάσταση 5, όταν ξεκινάμε από την 0, δηλαδή το μ_0 :

$$\begin{aligned} \mu_5 &= 0 \\ \mu_i &= 1 + \frac{i}{5}\mu_i + \frac{5-i}{5}\mu_{i+1}, & i = 0, 1, \dots, 4 \\ \Rightarrow (1 - \frac{i}{5})\mu_i &= 1 + \frac{5-i}{5}\mu_{i+1} \\ \Rightarrow \frac{5-i}{5}(\mu_i - \mu_{i+1}) &= 1 \\ \Rightarrow \mu_i - \mu_{i+1} &= \frac{5}{5-i}, & i = 0, 1, \dots, 4 \end{aligned}$$

$$\text{Για } i = 0, \quad \mu_0 - \mu_1 = 1$$

$$\text{Για } i = 1, \quad \mu_1 - \mu_2 = \frac{5}{4}$$

$$\text{Για } i = 2, \quad \mu_2 - \mu_3 = \frac{5}{3}$$

$$\text{Για } i = 3, \quad \mu_3 - \mu_4 = \frac{5}{2}$$

$$\text{Για } i = 4, \quad \mu_4 - \mu_5 = 5$$

Προσθέτοντας κατά μέλη καταλήγουμε ότι $\mu_0 \approx 11.42$ ρίψεις.

Θέμα 2 - 40 μονάδες.

Ένα δίκαιο **εξάεδρο** ζάρι ρίχνεται διαδοχικά έως ότου να έχουν εμφανιστεί όλες οι πλευρές τουλάχιστον μία φορά η καθεμιά. Σκοπός μας είναι να ορίσουμε την κατάλληλη Μαρκοβιανή αλυσίδα από την οποία να υπολογίσουμε τον αναμενόμενο αριθμό ρίψεων έως ότου εμφανιστούν όλες οι πλευρές.

(α) (20 μονάδες) Ορίζουμε την κατάσταση του συστήματος ως εξής. Η κατάσταση, X_n , τη χρονική στιγμή n ισούται με το πλήθος των *διαφορετικών* πλευρών που έχουν εμφανιστεί στις n πρώτες ρίψεις. Ορίστε το χώρο των καταστάσεων S , υπολογίστε τις πιθανότητες μετάβασης απλού βήματος και δώστε το γράφημα αυτής της αλυσίδας. Αναγνωρίστε τις έμμονες (επαναληπτικές) και τις μεταβατικές καταστάσεις.

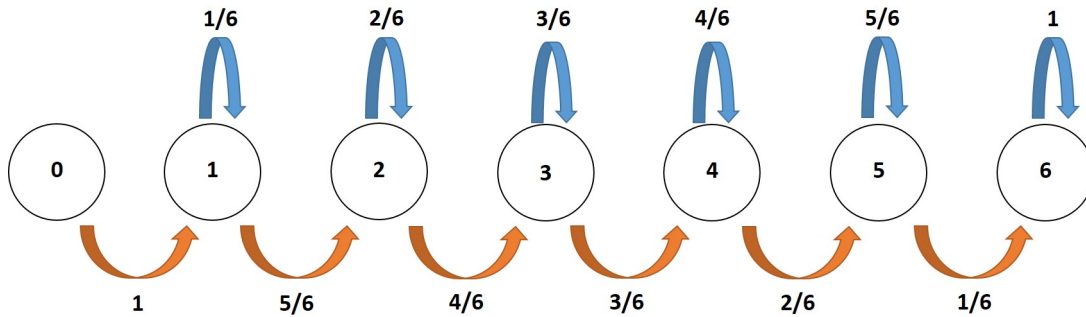
(β) (20 μονάδες) Υπολογίστε τον αναμενόμενο χρόνο απορροφήσεως του συστήματος όταν ξεκινά από την κατάσταση 0. Ποιος ο αναμενόμενος αριθμός ρίψεων έως ότου εμφανιστούν όλες οι πλευρές;

Λύση

(α) Έστω X_n ο αριθμός των διαφορετικών ενδείξεων που έχουν εμφανιστεί στις n πρώτες ρίψεις. Η $\{X_n, n = 0, 1, 2, \dots\}$ είναι Μαρκοβιανή αλυσίδα με χώρο καταστάσεων $S = \{1, 2, \dots, 6\}$, αρχική κατάσταση $X = 0$ και πιθανότητες μετάβασης p_{ij} που υπολογίζονται ως εξής:

Αν $X_n = i$, δηλαδή έχουν εμφανιστεί ήδη i διαφορετικές ενδείξεις, τότε αν η $(n + 1)$ -ρίψη είναι μία από τις i (με πιθανότητα $i/6$), η νέα κατάσταση θα είναι επίσης $X_{n+1} = i$, ενώ αν η $(n + 1)$ -ρίψη είναι μία από τις $6 - i$ που δεν έχουν εμφανιστεί, η νέα κατάσταση θα είναι η $X_{n+1} = i + 1$. Επομένως:

$$p_{ij} = \begin{cases} \frac{i}{6}, & j = i \\ 1 - \frac{i}{6}, & j = i + 1, \quad j \leq 6 \end{cases}$$

Σχήμα 5: Το διάγραμμα καταστάσεων για το Θέμα 2.

Η διαδικασία έχει απορροφητική κατάσταση την 6, ενώ οι 1, ..., 5 είναι παροδικές.

(β) Θέλουμε να υπολογίσουμε το μέσο χρόνο απορρόφησης του συστήματος από την κατάσταση 6, όταν ξεκινάμε από την 0, δηλαδή το μ_0 :

$$\begin{aligned} \mu_6 &= 0 \\ \mu_i &= 1 + \frac{i}{6}\mu_i + \frac{6-i}{6}\mu_{i+1}, & i = 0, 1, \dots, 5 \\ \Rightarrow (1 - \frac{i}{6})\mu_i &= 1 + \frac{6-i}{6}\mu_{i+1} \\ \Rightarrow \frac{6-i}{6}(\mu_i - \mu_{i+1}) &= 1 \\ \Rightarrow \mu_i - \mu_{i+1} &= \frac{6}{6-i}, & i = 0, 1, \dots, 5 \end{aligned}$$

$$\text{Για } i = 0, \quad \mu_0 - \mu_1 = 1$$

$$\text{Για } i = 1, \quad \mu_1 - \mu_2 = \frac{6}{5}$$

$$\text{Για } i = 2, \quad \mu_2 - \mu_3 = \frac{6}{4}$$

$$\text{Για } i = 3, \quad \mu_3 - \mu_4 = \frac{6}{3}$$

$$\text{Για } i = 4, \quad \mu_4 - \mu_5 = \frac{6}{2}$$

$$\text{Για } i = 5, \quad \mu_5 - \mu_6 = 6$$

Προσθέτοντας κατά μέλη καταλήγουμε ότι $\mu_0 = 14.7$ ρίψεις.

Θέμα 2 - 40 μονάδες.

Ένα δίκαιο **επτάεδρο** ζάρι ρίχνεται διαδοχικά έως ότου να έχουν εμφανιστεί όλες οι πλευρές τουλάχιστον μία φορά η καθεμιά. Σκοπός μας είναι να ορίσουμε την κατάλληλη Μαρκοβιανή αλυσίδα από την οποία να υπολογίσουμε τον αναμενόμενο αριθμό ρίψεων έως ότου εμφανιστούν όλες οι πλευρές.

(α) (20 μονάδες) Ορίζουμε την κατάσταση του συστήματος ως εξής. Η κατάσταση, X_n , τη χρονική στιγμή n ισούται με το πλήθος των *διαφορετικών* πλευρών που έχουν εμφανιστεί στις n πρώτες ρίψεις. Ορίστε το χώρο των καταστάσεων S , υπολογίστε τις πιθανότητες μετάβασης απλού βήματος και δώστε το γράφημα αυτής της αλυσίδας. Αναγνωρίστε τις έμμονες (επαναληπτικές) και τις μεταβατικές καταστάσεις.

(β) (20 μονάδες) Υπολογίστε τον αναμενόμενο χρόνο απορροφήσεως του συστήματος όταν ξεκινά από την κατάσταση 0. Ποιος ο αναμενόμενος αριθμός ρίψεων έως ότου εμφανιστούν όλες οι πλευρές;

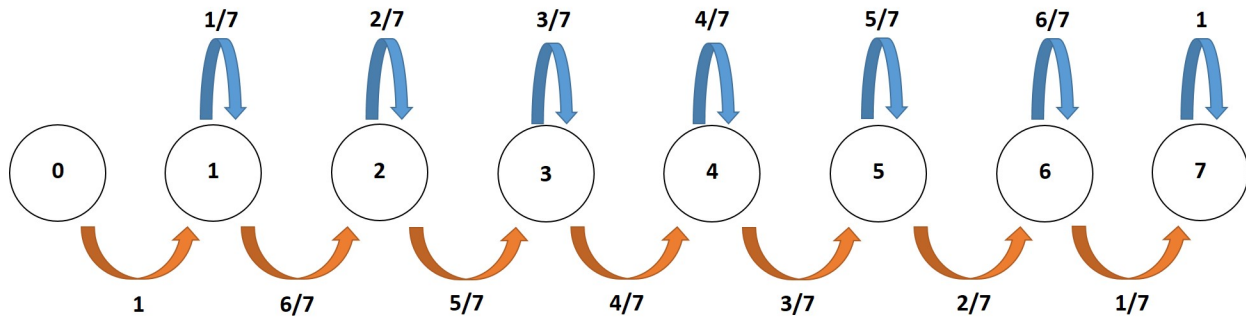

Λύση

(α) Έστω X_n ο αριθμός των διαφορετικών ενδείξεων που έχουν εμφανιστεί στις n πρώτες ρίψεις. Η $\{X_n, n = 0, 1, 2, \dots\}$ είναι Μαρκοβιανή αλυσίδα με χώρο καταστάσεων $S = \{1, 2, \dots, 7\}$, αρχική κατάσταση $X = 0$ και πιθανότητες μετάβασης p_{ij} που υπολογίζονται ως εξής:

Αν $X_n = i$, δηλαδή έχουν εμφανιστεί ήδη i διαφορετικές ενδείξεις, τότε αν η $(n + 1)$ -ρίψη είναι μία από τις i (με πιθανότητα $i/7$), η νέα κατάσταση θα είναι επίσης $X_{n+1} = i$, ενώ αν η $(n + 1)$ -ρίψη είναι μία από τις $7 - i$ που δεν έχουν εμφανιστεί, η νέα κατάσταση θα είναι η $X_{n+1} = i + 1$. Επομένως:

$$p_{ij} = \begin{cases} \frac{i}{7}, & j = i \\ 1 - \frac{i}{7}, & j = i + 1, \quad j \leq 7 \end{cases}$$

Σχήμα 6: Το διάγραμμα καταστάσεων για το Θέμα 2.

Η διαδικασία έχει απορροφητική κατάσταση την 7, ενώ οι 1, ..., 6 είναι παροδικές.

(β) Θέλουμε να υπολογίσουμε το μέσο χρόνο απορρόφησης του συστήματος από την κατάσταση 7, όταν ξεκινάμε από την 0, δηλαδή το μ_0 :

$$\begin{aligned} \mu_7 &= 0 \\ \mu_i &= 1 + \frac{i}{7}\mu_i + \frac{7-i}{7}\mu_{i+1}, & i = 0, 1, \dots, 6 \\ \Rightarrow (1 - \frac{i}{7})\mu_i &= 1 + \frac{7-i}{7}\mu_{i+1} \\ \Rightarrow \frac{7-i}{7}(\mu_i - \mu_{i+1}) &= 1 \\ \Rightarrow \mu_i - \mu_{i+1} &= \frac{7}{7-i}, & i = 0, 1, \dots, 6 \end{aligned}$$

$$\text{Για } i = 0, \quad \mu_0 - \mu_1 = 1$$

$$\text{Για } i = 1, \quad \mu_1 - \mu_2 = \frac{7}{6}$$

$$\text{Για } i = 2, \quad \mu_2 - \mu_3 = \frac{7}{5}$$

$$\text{Για } i = 3, \quad \mu_3 - \mu_4 = \frac{7}{4}$$

$$\text{Για } i = 4, \quad \mu_4 - \mu_5 = \frac{7}{3}$$

$$\text{Για } i = 5, \quad \mu_5 - \mu_6 = \frac{7}{2}$$

$$\text{Για } i = 6, \quad \mu_6 - \mu_7 = 7$$

Προσθέτοντας κατά μέλη καταλήγουμε ότι $\mu_0 = 18.15$ ρίψεις.